

Вороніна Вікторія Леонідівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної, Полтавський державний аграрний університет, 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, тел.: 0936649677, e-mail: vivoronina1@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2434-4591>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті проаналізовано сучасні тенденції інноваційного розвитку провідних країн світу. Зазначено, що сталий розвиток підприємств та збереження їх конкурентоспроможності на довгострокову перспективу залежить не стільки від ресурсного потенціалу, скільки від інновацій. Сучасний розвиток господарських систем країн світу свідчить про наростання та нерівномірність їх інноваційного розвитку, яка, на думку автора, є наслідком двох причин: специфіки різних національних інноваційних систем та диференціації рівнів соціально-економічного розвитку окремих країн. В цілому, автором виділено дві великі групи факторів, що детермінують нерівномірність інноваційного розвитку: фактори інноваційного характеру (рівень фінансування інноваційної діяльності в країні, особливості національної інноваційної системи, нормативно-правова база регулювання інновацій); фактори загальноекономічного впливу (рівень освіти в країні, рівень та динаміка валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення). Наголошується, що можливість подолання нерівномірності інноваційного розвитку країни з'являється в результаті впливу процесу глобалізації світової економіки, коли розширюються межі руху факторів виробництва, а також інноваційної діяльності, збільшується відкритість національних інноваційних систем, за рахунок чого виникає можливість використовувати ресурси світової економіки в цілому і зменшувати витрати високотехнологічної продукції, і, в результаті, – підвищувати конкурентоспроможність національної інноваційної системи. Досвід інноваційного розвитку в країнах, що розвиваються, свідчить про дві їх основні моделі: модель експортної спеціалізації країни з невисоким внутрішнім попитом; модель інноваційного розвитку, що націлена на формування багатогалузевого виробничого комплексу з широкою експортною складовою. Наголошується на тому, що для заняття стійких конкурентних позицій у міжнародному інноваційному розвитку країні недостатньо лише наявності ємного внутрішнього ринку та інноваційного потенціалу. Суттєва роль ефективної реалізації інноваційного механізму розвитку економіки належить інституційному забезпеченню інноваційної сфери, де ключова роль відводиться державі, проте і її роль обмежена ринком.

Ключові слова: глобалізація, інноваційний розвиток,

конкуренентоспроможність, національні інноваційні системи, світова економіка, сталий розвиток.

Voronina Viktoriia Leonidivna, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor the Department of Management named after I. Markina, Poltava State Agrarian University, 36003, Poltava, Str. Skovorody, 1/3, tel.: 0936649677, e-mail: vivoronina1@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2434-4591>

CURRENT TRENDS IN INNOVATIVE DEVELOPMENT UNDER UNEVEN GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract. The article analyses current trends in innovative development in the leading countries of the world. It is noted that the sustainable development of enterprises and maintaining competitiveness in the long term depend not so much on resource potential, as on innovation. The modern progress of the economic systems of the world countries shows an increase and unevenness in their innovative development, which in the author's opinion is due to two reasons: the specifics of different national innovative systems and the differential levels of socio-economic development of individual countries. In general, the author identifies two large groups of factors that determine the unevenness of innovative development: factors of innovative nature (the level of financing of innovation activities in the country, the specifics of the national innovation system, the legal and regulatory framework for innovation regulation); factors of general economic influence (the level of education in the country, the level and dynamics of gross domestic product (GDP) per capita). It is noted that the possibility of overcoming uneven innovative development of a country appears as a result of the impact of the globalization process of the world economy, when the boundaries of movement of production factors, as well as innovation activities expand, and the openness of national innovation systems increases, due to which there is an opportunity to use the resources of the world economy as a whole and reduce the costs of high-tech products and, hence, improve the competitiveness of the national innovation system. The experience of innovative development in emerging countries shows two main models: the model of export specialisation of a country with low domestic demand; the model of innovative development aimed at the formation of a multi-sectoral production complex with a broad export component. It is pointed out that the existence of a deep domestic market and innovation capabilities alone is not sufficient for a country to occupy a sustainable competitive position in international innovative development. An essential role in the effective implementation of the innovation mechanism of economic development is played by the institutional support of the innovation sphere, where the state is a key part, but its role is also limited by the market.

Keywords: globalization, innovation development, competitiveness, national innovation systems, world economy, sustainable development.

Постановка проблеми. Нині друге за популярністю питання серед українців після обговорення військових успіхів – план післявоєнного відновлення. Найгострішою проблемою сьогодення є необхідність реформування вітчизняної економіки, тим більше, що на сьогодні падіння економіки України через напад Росії оцінюється у більш ніж 35 %. Безумовно, сталий розвиток підприємств та збереження їх конкурентоспроможності на довгострокову перспективу залежить не стільки від ресурсного потенціалу, скільки від інновацій. Інновації відіграють важливу стратегічну роль в економічному зростанні, за рахунок підвищення ефективності бізнесу.

Інноваційні процеси, що протікають в економіках різного ступеня зрілості, можуть володіти схожими характеристиками. У той же час, інноваційна діяльність в різних країнах може відрізнятися в залежності від багатьох факторів: переважаючих галузей в економіці, інституційних умов, політичної ситуації, національних пріоритетів розвитку, географічних і культурних особливостей країни або регіону і т.д.

При визначенні стану інноваційного розвитку слід враховувати вплив багатьох факторів, наприклад, таких, як розробка та впровадження нових технологій, застосування ефективних форм і методів управління у всіх галузях економіки. Однак, на цьому етапі, існує ряд невирішених на сьогодні питань, одним із яких є питання створення ефективної системи показників і критеріїв інноваційного розвитку, які сполучені з системами збору статистичної, соціологічної та експертної інформації. Також є невирішеним питання щодо оцінки цієї інформації на основі інтегральних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість літератури з економіки, управління бізнесом і технологіями присвячена ступеню, розмірам і стадіям інноваційних процесів на рівні підприємства, галузі, регіону, країни та світу. У наукових працях відомих вчених: Алі А., Алексеенко В., Бабія І., Богатирьова С., Броу Д., Дервіка П., Зось-Кіора М., Маркіної І., Ткачової О., Рута М. та ін. проведено глибокі дослідження в цьому напрямку.

Важливу роль в сучасних дослідженнях міжнародного досвіду інноваційного розвитку відіграли роботи науковців, що описують взаємозв'язки між економічною інтеграцією країн та динамікою розвитку інновацій. Так, наприклад, Д. Броу і М. Руттом [1] була побудована модель, яка доводить, що економічна інтеграція, що супроводжується політичною співпрацею країн, сприяє інтенсифікації інноваційної діяльності, оскільки компанії відчувають менш жорстку конкуренцію. Інші роботи [2-3] підтверджують, що зниження конкуренції стимулює компанії до здійснення інвестицій у продуктивні інновації і збільшує попит на висококваліфіковану робочу силу. Дослідження OECD [4], зокрема, встановили, що одним з підсумків економічної інтеграції в ЄС стало виникнення нових форм фінансового співробітництва, що стимулює розвиток інноваційної сфери.

Ми в цілому поділяємо позицію дослідників щодо того, що економічне зростання в інтеграційному об'єднанні не може бути засноване виключно на

кращому доступі країн до факторів виробництва [5, с. 49; 6, с. 17]. Також ми солідарні з підходом, який підкреслює високе значення транскордонних технологічних ланцюжків для господарського зближення країн в інтеграційному об'єднанні [7]. Однак ми вважаємо, що і для економічного зростання інтеграційного об'єднання, заснованого на інноваціях, і для більшої економічної конвергенції країн-членів, необхідний високий рівень інституціоналізації інноваційних процесів в об'єднанні, наявність ефективної інфраструктури інновацій та власно розвинені ринкові механізми інноваційної кооперації держави та бізнесу.

Мета статті – дослідження особливостей та механізмів сучасних тенденцій інноваційного розвитку в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. В цілому основні механізми впливу економічної інтеграції на інноваційний розвиток полягають у тому, що: по-перше, в умовах зближення господарських систем і наростання конкуренції, компанії змушені відповідати її викликам і покращувати якість продукції та освоювати нові (часто інноваційні) сегменти виробництва. По-друге, інституційний каркас економічної інтеграції (поява спеціальних інститутів науково-технічного співробітництва) сприяє прискоренню накопичення господарськими суб'єктами комбінаторних знань. Так, наприклад, спільний ринок ЄС надав можливості для країн, що знову вступають до нього, не тільки з придбання нових технологій, а й навчання з питань інновацій. По-третє, в результаті інтеграції формується загальний ринок комерціалізації результатів досліджень і розробок, що поступово веде до зменшення трансакційних витрат у торгівлі технологіями і високотехнологічними товарами [4].

Сучасний розвиток господарських систем країн світу свідчить про наростання та нерівномірність їх інноваційного розвитку, яка, на нашу думку, є наслідком двох причин: специфіки різних національних інноваційних систем та диференціації рівнів соціально-економічного розвитку окремих країн. Як параметри інноваційної нерівності ми виділяємо: інноваційні модифікації, пов'язані з відмінностями в національних інноваційних системах розвинених країн; інноваційні трансформації, властиві країнам із високим інноваційним потенціалом, які на відміну від розвинених країн, не мають ефективної інноваційної системи, а на відміну від тих країн, що розвиваються – мають високий інноваційний потенціал; інноваційний розрив між країнами, що розвиваються, і розвиненими країнами на основі диференціації в соціально-економічному розвитку; інноваційні адаптації, характерні для країн, що швидко розвиваються, наприклад, Китай та Індія (ці країни навіть при низькому інноваційному потенціалі здатні забезпечити його високу реалізацію за рахунок ефективної адаптації інновацій з розвинених країн за рахунок отримання кваліфікованих кадрів).

В цілому, ми виділяємо дві великі групи факторів, що детермінують нерівномірність інноваційного розвитку: фактори інноваційного характеру (рівень фінансування інноваційної діяльності в країні, особливості

національної інноваційної системи, нормативно-правова база регулювання інновацій); фактори загальноекономічного впливу (рівень освіти в країні, рівень та динаміка валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення).

Можливість подолання нерівномірності інноваційного розвитку країни з'являється в результаті впливу процесу глобалізації світової економіки, коли розширюються межі руху факторів виробництва, а також інноваційної діяльності, збільшується відкритість національних інноваційних систем, за рахунок чого виникає можливість використовувати ресурси світової економіки в цілому і зменшувати витрати високотехнологічної продукції, і, в результаті, – підвищувати конкурентоспроможність національної інноваційної системи [8].

Тут слід брати до уваги міжнародну природу науково-технічного прогресу, що веде до необмеженого поширення нових технологій і наукових досягнень у світі, що, як відзначають дослідники, суперечить міждержавній і міжфірмової конкуренції. В світовій економіці часто мають місце різні дискримінаційні методи утримання провідних позицій у технологічному розвитку, а також скидання технологій другого порядку в країни, що розвиваються. Разом з тим, зростають швидкість і коло учасників інноваційної діяльності, а їх відносини видозмінюються і ускладнюються. Основними суб'єктами міжнародного бізнесу в інноваційній сфері є найбільші транснаціональні компанії, які все більше прагнуть зосередити виробництво своїх наукомістких товарів в країнах, що розвиваються.

Зазначена обставина, вважаємо, в деякій мірі сприяла зниженню технологічного розриву між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються в останні десятиліття. І ряд країн на цій основі змогли розвинути свої національні інноваційні системи і навіть отримати ряд конкурентних переваг (наприклад, Китай).

Досвід інноваційного розвитку в країнах, що розвиваються, свідчить про дві їх основні моделі. Першою є модель експортної спеціалізації країни з невисоким внутрішнім попитом, що має місце в Індії, яка розвинула ефективні офшорне програмування та аутсорсинг. Друга модель інноваційного розвитку (характерна для Китайської Народної Республіки) націлена на формування багатогалузевого виробничого комплексу з широкою експортною складовою, коли внутрішній попит стає, поряд з експортом, найважливішим стабілізуючим фактором інноваційного розвитку. КНР вибудовує регіональну кооперацію у сфері інновацій, яка своєю метою ставить не інвестиційне забезпечення інноваційних процесів, а використання інноваційного потенціалу країн Азіатсько-Тихоокеанського Регіону (АТР) для дифузії інновацій [9].

У низці інших країн також починають формуватися ефективні інноваційні системи, що веде до переосмислення ідеології інноваційного розвитку в розвинених країнах та сприяє модернізації національних економік на основі нарощування технологічного потенціалу компаній, залучення державних науково-дослідних інститутів в процес інноваційного розвитку,

формування бізнес-інкубаторів і технопарків як проміжних ланок у ланцюзі поширення інновацій.

Незважаючи на багаточисленні зусилля, які були зроблені в останній час з метою розробки показників, питання виміру ступеня інновацій залишається відкритим. Труднощі полягають в тому, що джерела інновацій багаточисленні і варіюють від одного сектора до іншого, від однієї країни до іншої. Для удосконалення системи показників і критеріїв інноваційного розвитку, агрегування даних, широко застосовуються статистичні та економетричні методи, однак проблема однозначності оцінок інноваційного розвитку не може рахуватися вирішеною.

Міжнародні організації активно працюють в рамках конференцій і семінарів над створенням нових індикаторів або покращення вже існуючих щодо оцінки інноваційного розвитку країни. Так, модифікація економічної природи інновацій зумовила еволюцію зарубіжних досліджень у даній сфері, якими займається ряд авторитетних міжнародних організацій (наприклад, Керівництво Осло [10] або ЮНКТАД (United Nations Conference on Trade and Development) [11]), що аналізують вплив інноваційного розвитку та інновацій на економічне зростання. Наприклад, Конференцією ООН з торгівлі та розвитку був розроблений індекс інноваційного потенціалу (Innovation Capability Index), під яким розуміється сукупність різних ресурсів, необхідних для ефективного інноваційного розвитку. Цей індекс, у свою чергу, включає індекс технологічної активності (Technological Activity Index) та індекс людського капіталу (Human Capital Index). Показник рівня науково-дослідницької активності вважається одним з ключових показників науково-технічного розвитку країни і розраховується як загальна кількість науково-дослідницьких статей, опублікованих в рецензованих наукових журналах і виданнях, включених в систему індексу наукового цитування: Science Citation Index (SCI) и Social Sciences Citation Index (SSCI) [8].

Практика показує, що в даний час економічне зростання економіки засноване на інноваційному розвитку, що включає в себе, в тому числі управління процесом накопичення знань, що втілюються в нових прогресивних технологічних і управлінських рішеннях; зростає значення інтелектуальної власності як одного з обов'язкових механізмів перетворення знань на комерційні активи. На рис. 1 представлено рейтинг країн світу за рівнем науково-дослідницької активності за даними порівняльного аналізу статистичних даних про кількість науково-дослідницьких статей, опублікованих представниками національних наукових співтовариств в рецензованих наукових виданнях.

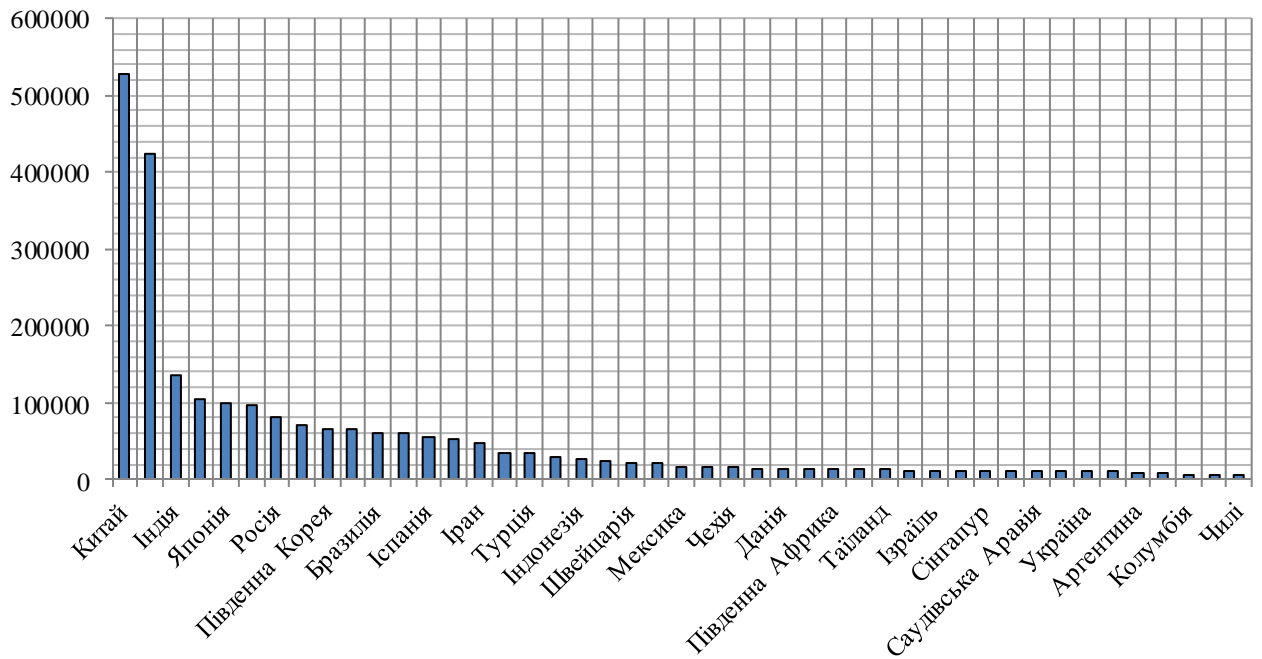

Рис. 1. Рейтинг країн світу за рівнем науково-дослідної активності, кількість опублікованих статей в рецензованих наукових виданнях, 2020 р.

Джерело: складено автором за даними [9]

Провідними розвиненими країнами в останні роки було вжито низку масштабних заходів з метою стимулювання інноваційного розвитку. Так, наприклад, у США федеральні витрати на дослідження і розробки збільшилися вдвічі, а також розширилися податкові пільги для суб'єктів приватного бізнесу у сфері інновацій. За оцінками вітчизняних дослідників, у Канаді вищі навчальні заклади забезпечують 35 % обсягу досліджень та розробок, у Великій Британії та Італії – 22 %, у США – 13 % [12]. Розвиток інноваційної економіки сприяє зміні структури зайнятості, оскільки різні носії знань (менеджери, інженери, дослідники) грають дедалі більшу роль інноваційної діяльності.

За даними аналізу даного показника за останнє десятиріччя впливає, що не для всіх країн характерна підвищувальна динаміка інтенсивності досліджень та розробок: у деяких країнах цей показник поступово знижується (Великобританія), у ряді країн суттєво зріс (Данія, Швеція, Японія), а деякі країни демонструють невисокі темпи його приросту (наприклад, США, Канада). Для Китаю характерні безпрецедентні темпи зростання цього показника. Втім, різноспрямованість динаміки даного показника може пояснюватися і різною структурою державних витрат у розвинених країнах, високим ступенем розвитку тих чи інших секторів інноваційної сфери. Так, наприклад, США в порівнянні з іншими країнами є лідером за обсягом інвестицій, спрямованих на реалізацію інвестиційних проектів. Тому диференціація країн за показниками інноваційної сфери багато в чому залежить від інноваційної та інвестиційної політики тієї чи

іншої країни. На структуру та фінансування досліджень та розробок у конкретних країнах впливає їх експортна орієнтація, питома вага обробної промисловості у ВВП, забезпеченість природними ресурсами.

Патентна статистика є основним показником інноваційного потенціалу і одним з ключових показників технологічного розвитку країн і регіонів. Як свідчить рейтинг країн світу за кількістю патентів (рис. 2), з року в рік лідирують країни з високим рівнем доходу, що підтверджує наявність взаємозв'язку між доходом і прогресом у сфері інтелектуальної власності. В країнах-інноваторах завдяки стимулюванню винахідництва і створенню дієвих механізмів комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності лівова частка приросту ВВП формується за рахунок нових знань, втілених у техніці і технологіях.

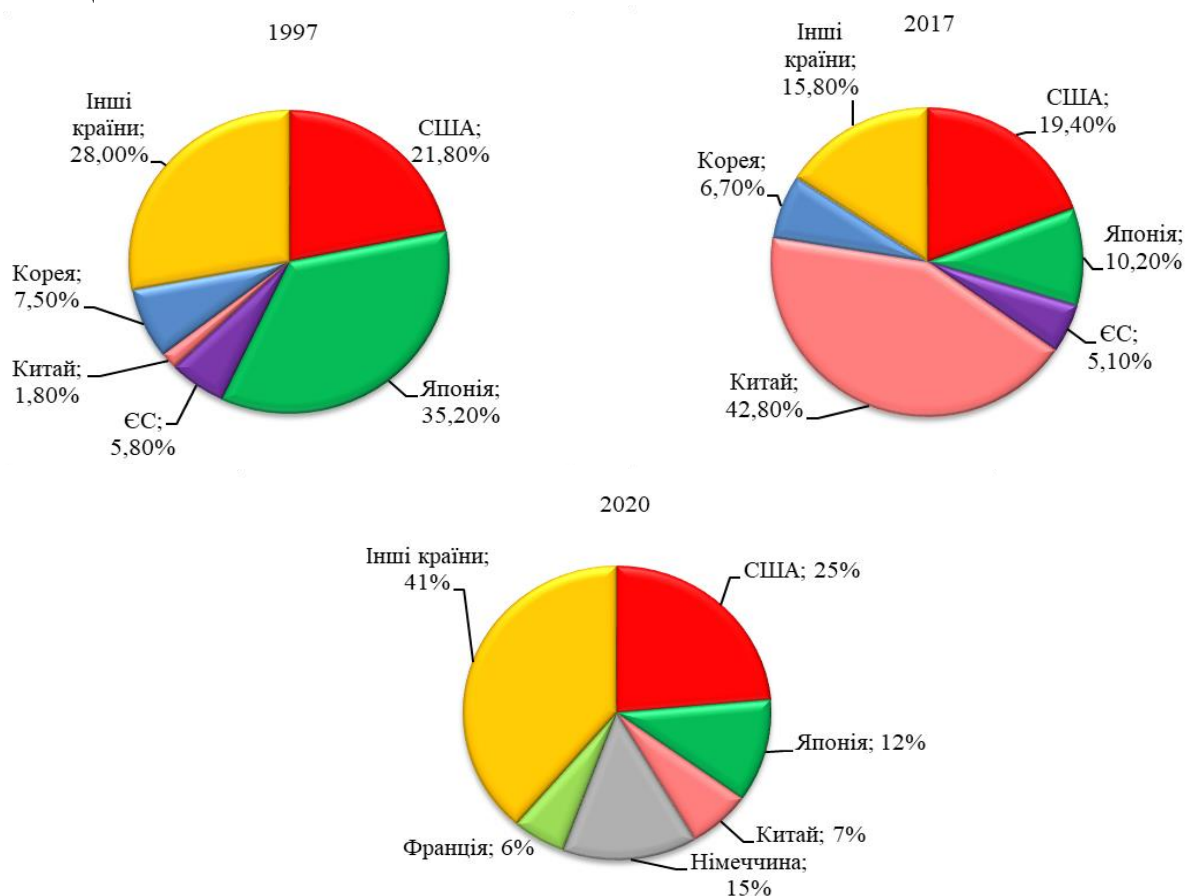

Рис. 2. Країни-лідери за кількістю поданих заявок на отримання патентів у 1997, 2017, 2020 рр., частка у світі, %

Джерело: складено автором за даними [9]

Так, лідером у патентній активності у 1997 році була Японія. За 20 років частка Японії скоротилася у 3,5 разу. Частки США, Південної Кореї, ЄС суттєво не змінилися, але частка Китаю у загальному обсязі заявок зросла у 23,8 разів. У 2017 році Китай стає лідером у патентній активності. За підсумками 2020 року за цим показником позиція китайських заявників – на четвертому місці. Кількість заявок на патентування від китайських компаній зросла на 29,2 % і досягла 12247, що складає 7 % в загальній масі заявок. У трійку лідерів у 2020 році, входять американські, німецькі та японські

компанії. В цілому загальні закономірності модернізації економіки та інноваційного розвитку явно простежуються у більшості розвинених країн, крім, мабуть, інституційної системи інноваційного розвитку, формування якої носить яскраво виражену національну специфіку. Тому до базових національних моделей інноваційного розвитку ми відносимо: по-перше, модель спрямування на поширення інновацій на основі раціоналізації структури економіки та формування сприятливого середовища; по-друге, модель, орієнтовану на лідерство у дослідженнях і розробках та розвиток масштабних проектів, що охоплюють усі стадії науково-виробничого циклу; по-третє, модель, засновану на стимулюванні інфраструктури інноваційної сфери шляхом координації дій високотехнологічних галузей економіки на базі запозичення інноваційних технологій у зарубіжних країнах.

З погляду ступеня запозичення закордонного досвіду та використання власного інноваційного потенціалу ми дотримуємося класифікації національної інноваційної системи на інноваційну систему традиційного (США, скандинавські країни, Великобританія, Німеччина) та нового (Австралія, Ізраїль, Індія, Китай, Південна Корея) укладів. Проте ефективність інноваційного розвитку необхідно визначити відповідно до позицій окремих країн у світовому експорті наукомісткої продукції, більша частина доходів від експорту якої припадає на США, Японію та країни ЄС, проте спостерігається поступове нарощування інноваційного експорту великими країнами, що розвиваються (Індія, Китай).

Для оцінки рівня інноваційного розвитку принципово значущим є показник експорту високотехнологічних товарів, який характеризує конкурентоспроможність національної інноваційної системи країни. На світовому ринку високотехнологічної продукції все більш значущі позиції займають країни АТР, а позиції країн ЄС та США знижуються (рис. 3).

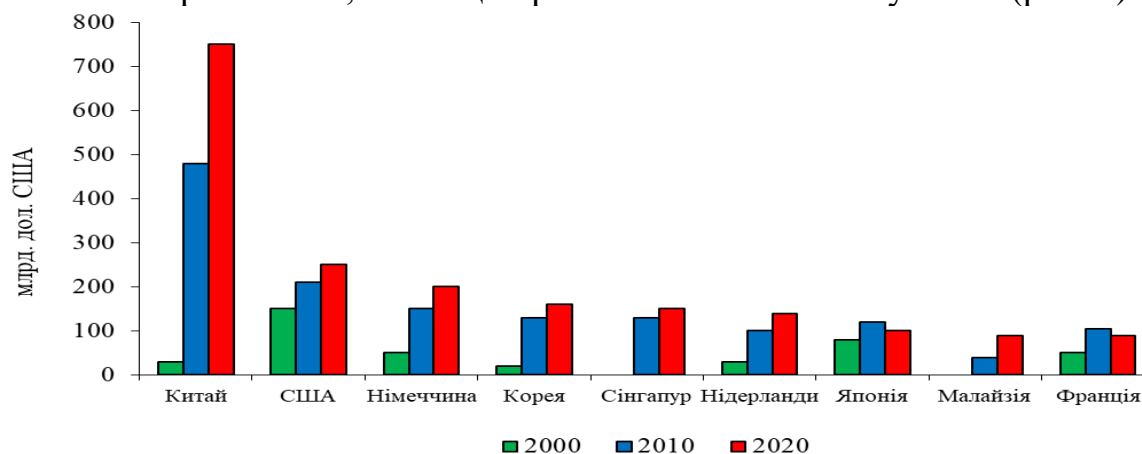

Рис. 3. Найкрупніші експортери високотехнологічної продукції за 2000 р., 2010 р., 2020 р., млрд. дол.

Джерело: складено автором за даними [9]

Головною причиною стійкості світової торгівлі високотехнологічними товарами стали значні зміни у поведінці споживачів у найбільш економічно розвинених країнах світу. Перше місце у списку експортерів

високотехнологічних товарів за 2020 р. зайняв Китай, за яким розташувалися Європейський союз (316,1 млрд. дол.), США (207,4 млрд дол.) та Республіка Корея (137,8 млрд. дол.) [13].

Навесні 2020 р. пандемія COVID-19, що охопила світ, призвела до закриття заводів, уповільнення морських перевезень і зниження рівня споживчого попиту, що, в свою чергу, спричинило порушення виробничо-збутових ланцюжків у галузі торгівлі високотехнологічними товарами. Згодом виробничі та логістичні компанії зрозуміли, що потрібно робити для того, щоб їхній бізнес знову запрацював. У міру відновлення попиту влітку та восени продажі теж пішли вгору, чому також сприяло зростання популярності технологій, пов'язаних з дистанційною роботою. Пандемія негативно позначилася на попиті на високотехнологічну продукцію США. У 2020 р. місячний обсяг імпорту відповідних товарів упав порівняно з 2019 р. на 9,7 % (з 39,8 до 36 млрд. дол. США). Однак згодом попит посилювався: у 2020 р. обсяг високотехнологічного імпорту в США склав 457,3 млрд. дол. США, що на 0,1 % перевищувало показник минулого року.

У 2020 р. обсяг експорту з Китаю, який є найбільшим світовим виробником високотехнологічної продукції, впав у порівнянні з 2019 р., коли він становив 59,3 млрд. дол. до 54,5 млрд. дол. США. У той же період постачання продукції зі США до Китаю впало до 21,7 %, склавши 7,5 млрд. дол. США. Цей спад зачепив всі статті високотехнологічного експорту(рис.4).

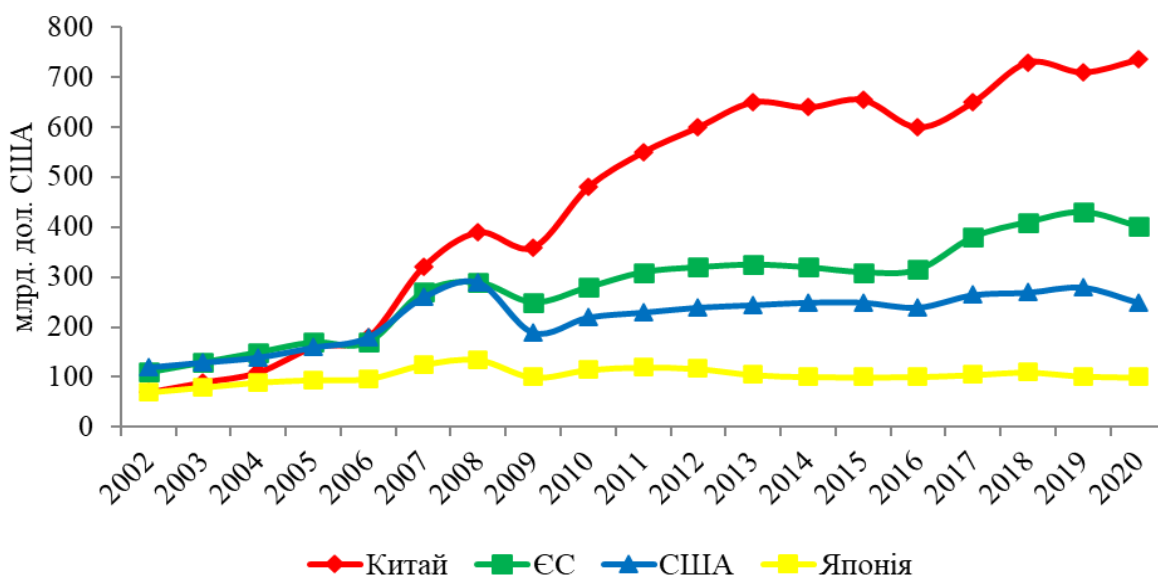

Рис. 4. Експорт високотехнологічної продукції з Китаю, ЄС, США та Японії, 2002-2020 рр., млрд. дол. США

Джерело: складено автором за даними [14]

У 2000 р. перше місце у світі серед експортерів високотехнологічної продукції займали США з показником 156,9 млрд. дол. США. Китай займав у цьому списку лише восьме місце (31,9 млрд дол. США). А до 2010 р. Китай вийшов на перше місце, збільшивши обсяг високотехнологічного експорту до 472,6 млрд. дол. США. За підсумками 2020 року обсяг експорту

високотехнологічних товарів з Китаю становив 733,4 млрд. дол. США – на 2,3 % більше, ніж у 2019 р. (716,6 млрд. дол. США), та більш ніж у 20 разів більше, ніж 2000 р. (31,9 млрд. дол. США).

США посідають друге місце у списку найбільших імпортерів високотехнологічної продукції, поступаючись лише Китаю, який імпортує велику кількість комплектуючих для їх подальшого використання у виробництві. У 2019 р. США імпортували високотехнологічних товарів на 505,2 млрд. дол. США, тоді як у 2018 р. аналогічний показник становив 473,5 млрд. дол. США.

Досвід інноваційного розвитку зарубіжних країн наочно демонструє залежність інноваційного потенціалу від особливостей його економіко-географічного положення, що формує його ключові конкурентні переваги. Інноваційний потенціал окремих країн у часі може посилюватися через: привнесення зарубіжними корпораціями нових технологій, зміни співвідношення витрат приватного бізнесу та держави на користь першого; технологічної галузевої спеціалізації окремих країн; підвищення рівня поширеності інновацій (їх доступності до ринків); вдосконалення інституційного забезпечення національної інноваційної системи (інфраструктура, інструменти, заходи підтримки інноваційного підприємництва); зміцнення кадрового потенціалу країни; розвитку регіональної економічної інтеграції.

Глобальна криза, спричинена COVID-19, загострила ряд проблем інноваційного розвитку та погіршила можливості країн з вибудовування ефективної інноваційної політики, оскільки позиції найбільших корпорацій розвинених країн на ринку інноваційної продукції погіршилися, різко знизилися обсяги державного фінансування досліджень та розробок, знизився попит на багато видів інноваційної продукції, особливо в галузях з високим рівнем інноваційної активності.

Авторська позиція полягає в тому, що для заняття стійких конкурентних позицій у міжнародному інноваційному розвитку країні недостатньо лише наявності ємного внутрішнього ринку та інноваційного потенціалу. Суттєва роль ефективної реалізації інноваційного механізму розвитку економіки належить інституційному забезпеченню інноваційної сфери, де ключова роль відводиться державі, проте і її роль обмежена ринком. Разом з тим, реалізація приватних ініціатив в області інноваційного розвитку не повинна придушуватися зайвою регулюючою роллю держави, йдеться про непрямий вплив на інноваційну активність бізнесу.

Щоб більш ефективно інтегрувати національні інноваційні системи у глобальний інноваційний простір, необхідно в якості ключових розглядати такі напрями державного регулювання інноваційного розвитку: широке застосування непрямих інструментів підтримки інноваційної сфери; врахування географічної концентрації інноваційної промисловості у низці регіонів, які чутливі як до людського потенціалу, так і до інформаційного середовища; пріоритет нелінійної моделі інноваційного процесу, яка передбачає тісний взаємозв'язок всіх елементів та генерування орієнтованих

на попит інновацій; паралельне використання державою кластерів як гнучкої форми організації виробництва.

Крім іншого, сучасні тенденції розвитку світової економіки дозволяють сформулювати гіпотезу про те, що на початку XXI століття, разом з новітніми технологіями та інноваціями, основним чинником її розвитку стає «інноваційний людський капітал», основною якою виступають фахівці в галузі маркетингу та управління, природничих та технічних наук. Відбувається трансформація власне парадигми інноваційного розвитку, здійснюється перехід до моделі «відкриті інновації» з як ніколи високою мобільністю трудових ресурсів, зростаючим ступенем інтернаціоналізації науки [3]. Все це веде до того, що потоки людського капіталу у світовій економіці стають різноспрямованими.

Висновки. Аналізуючи тенденції формування інноваційного простору на міжнародному рівні, слід зазначити його крайню неоднорідність і диференціацію між основними групами країн. Так, для економік розвинених країн характерні ланки інноваційного ланцюжка з найбільшою доданою вартістю, а країнам, що розвиваються, у світовому інноваційному процесі відводиться другорядна роль – вони розглядаються виключно в якості джерел дешевих природних ресурсів. Основними провідниками інноваційного процесу на рівні світової економіки є транснаціональні корпорації, тому зростає інноваційне наповнення прямих іноземних інвестицій, відбувається поступова інтернаціоналізація досліджень і розробок та міжнародний аутсорсинг інновацій та їх реалізація на глобальному ринку.

Серйозний вплив на економічний розвиток країн надають інтеграційні процеси, що відбуваються на міждержавному рівні. Зростаюча інтернаціоналізація господарських зв'язків і все більша взаємозалежність економічних суб'єктів зумовлюють необхідність проведення єдиної політики в основних сферах економічного життя, що призведе до створення єдиного механізму регулювання господарського життя.

Література:

1. Brou D., Ruta M. Economic integration, political integration or both? *Journal of the European Economic Association*. 2011. Vol. 9(6). P. 1143-1167.
2. Braun S. Economic Integration, Process and Product Innovation, and Relative Skill Demand. *Review of International Economics*. 2008. Vol. 16(5). P. 864-873.
3. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129-135. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2211>
4. OECD, Science, Technology and Industry: Scoreboard 2020 / OECD Publications. Paris, 2020. URL: <https://www.oecd.org/sti/scoreboard.htm>
5. Мадяр Р. О. Глобалізація світового господарства: передумови та суперечливі наслідки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 2. С. 48-51.
6. Ведернікова С. В. Сучасні тренди розвитку глобалізації. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 5. С. 16-21.
7. World economic outlook. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>

8. National Center for Science and Engineering Statistics. URL: <http://www.nsf.gov/statistics/>
9. Рейтинг стран мира по уровню научно-исследовательской активности. Гуманитарный портал: Исследования. Центр гуманитарных технологий, 2006-2021. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/scientific-and-technical-activity>
10. Oslo manual – Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3-rd edition. – OECD, Eurostat, 2006. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5889925/OSLO-EN.PDF/60a5a2f5-577a-4091-9e09-9fa9e741dcf1?version=1.0>
11. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/>
12. World economic outlook. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
13. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/pressroom/ru/news/2021/news_0001.html
14. Trade Data Monitor. URL: <https://tradedatamonitor.com/>

References:

1. Brou D., Ruta M. (2011). Economic integration, political integration or both? *Journal of the European Economic Association*, 9(6), 1143-1167.
2. Braun S. (2008). Economic Integration, Process and Product Innovation, and Relative Skill Demand. *Review of International Economics*, 16(5), 864-873.
3. Brockova, K., Rossokha, V., Chaban, V., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Rubezhanska, V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43, 1, 129-135. Retrieved from <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2211>
4. OECD, Science, Technology and Industry: Scoreboard 2020 / OECD Publications. Paris, 2020. Retrieved from <https://www.oecd.org/sti/scoreboard.htm>
5. Madiar R. O. (2014). Hlobalizatsiia svitovoho hospodarstva: peredumovy ta superechlyvi naslidky [World Economy Globalization: Preconditions and Ambivalent Consequences]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 2, 48-51.
6. Vedernikova S. V. (2017). Suchasni trendy rozvytku hlobalizatsii [Today's trendy development of globalization]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, 5, 16-21. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2017_5_4.
7. World economic outlook. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
8. National Center for Science and Engineering Statistics. Retrieved from <http://www.nsf.gov/statistics/>
9. Reyting stran mira po urovnyu nauchno-issledovatel'skoy aktivnosti. Gumanitarnyy portal: Issledovaniya. Tsentr humanitarnykh tekhnologiy, 2006-2021. Retrieved from <https://gtmarket.ru/ratings/scientific-and-technical-activity>
10. Oslo manual – Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3-rd edition. – OECD, Eurostat, 2006. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5889925/OSLO-EN.PDF/60a5a2f5-577a-4091-9e09-9fa9e741dcf1?version=1.0>
11. UNCTAD. Retrieved from <https://unctad.org/>
12. World economic outlook. Retrieved from: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
13. World Intellectual Property Organization. Retrieved from: https://www.wipo.int/pressroom/ru/news/2021/news_0001.html
14. Trade Data Monitor. Retrieved from: <https://tradedatamonitor.com/>